

4. Εικαστικές Τέχνες και Μουσικήⁱ

Όροι – κλειδιά

Βασιλική με τρούλο, γλυπτική, ζωγραφική ψηφιδωτά, μικρογραφία, μικρογλυπτική, νομισματική

❖ Αρχιτεκτονική

- Για την Αρχιτεκτονική αναφερόμαστε στους αρχιτεκτονικούς τύπους οικοδόμησης των χριστιανικών ναών.
- Οι αρχιτεκτονικοί τύποι, που επικρατούν κατά τη βυζαντινή εποχή, είναι:
 - **Βασιλική** (ένα οικοδόμημα σε σχήμα παραλληλογράμμου).
 - **Βασιλική με τρούλο**. Καθιερώθηκε με την Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης (532-537).
 - **Σταυροειδής με τρούλο** (σταυρός εγγεγραμμένος σε τετράγωνο). Εμφανίζεται κατά την περίοδο της Μακεδονικής Δυναστείας (10^ο αι.).
 - Παραλλαγές του σταυροειδούς με τρούλο:
 - **Αγιορείτικος τύπος με τρεις κόγχες.**
 - **Πεντάτρουλος.**
 - **Οκταγωνικός** (
- Οι **εξωτερικές** επιφάνειες των ναών δεν είναι ιδιαίτερα επιμελημένες.
- Οι **εσωτερικοί** χώροι διακοσμούνται με τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, ανάγλυφες παραστάσεις, έργα ξυλογλυπτικής και φορητές εικόνες.

❖ Γλυπτική και ζωγραφική (τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, φορητές εικόνες)

- Η γλυπτική, κατά τη βυζαντινή περίοδο, περιορίστηκε σε **ανάγλυφες παραστάσεις με διακοσμητικά θέματα**.
- Οι **τοιχογραφίες** και τα **ψηφιδωτά** αποτελούν τις κυριότερες μορφές έκφρασης στον εσωτερικό χώρο του ναού, σε όλη τη βυζαντινή περίοδο, εκτός από την περίοδο της Εικονομαχίας.
- Κατά την εποχή της Μακεδονικής Δυναστείας διαμορφώνεται ένα **τυπικό σχήμα** στην εικονογράφηση των ναών:
 - Στην **κορυφή του τρούλου** εικονογραφείται ο **Παντοκράτορας** περιστοιχιζόμενος από αγγέλους και προφήτες.
 - Στην **αψίδα του Ιερού** εικονογραφείται η **Παναγία**, ανάμεσα στους αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ.
 - Στα **λοφία του τρούλου** εικονογραφούνται οι τέσσερις **ευαγγελιστές**.
 - Στους **τοίχους** εικονογραφούνται οι δεσποτικές εορτές, οι Άγιοι και οι Μάρτυρες.
- Οι βυζαντινοί καλλιτέχνες:
 - **Δεν ενδιαφέρονται** για:
 - Τις **σωστές αναλογίες**
 - Την **προοπτική**
 - Την **κίνηση**.

- Παρουσιάζουν τις μορφές:
 - **Λιπόσαρκες** (αδύνατες)
 - Σε **όρθια και μετωπική** συνήθως **θέση**
- Επιδιώκουν να δώσουν την αίσθηση της **πνευματικότητας** και της **αυστηρότητας**.
- Προβάλλουν όχι τον μάταιο τούτο κόσμο, αλλά **την μετά θάνατο ζωή και την αιωνιότητα**.

❖ **Μικρογραφία, Μικροτεχνία, Μικρογλυπτική, Νομισματική**

- **Μικρογραφίες** είναι οι εικόνες που διακοσμούν τα **χειρόγραφα**. Παριστάνουν συνήθως επεισόδια που περιγράφονται στο κείμενο. Από τις μικρογραφίες αντλούμε πληροφορίες για τις καλλιτεχνικές τάσεις της εποχής του χειρογράφου.
- Αξιόλογη είναι η παραγωγή εκκλησιαστικών και κοσμικών έργων **μικροτεχνίας** και **μικρογλυπτικής** από πολύτιμα μέταλλα, σμάλτο, ξύλο και ελεφαντόδοντο.
- Τα **νομίσματα** έχουν αισθητική αξία, ως έργα μικροτεχνίας. Αποτελούν και σημαντικές **ιστορικές πηγές**, γιατί απεικονίζονται ιστορικά πρόσωπα και δίνουν πληροφορίες για την πολιτική, την οικονομία, την κοινωνία, το πολίτευμα και τη θρησκεία.

❖ **Μουσική**

- Η εκκλησιαστική λειτουργική ποίηση προοριζόταν, ύστερα από μελοποίησή της, να ψάλλεται κατά τη Θεία Λειτουργία και άλλες λατρευτικές εκδηλώσεις.
- Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες η λειτουργική ποίηση και μουσική διακρίνονται από απλότητα. Μέχρι τον 7ο αι. το ίδιο πρόσωπο γράφει την ποίηση και τη μουσική (Ρωμανός ο Μελωδός).
- Από τον 8ο αι. ο ποιητής (υμνογράφος) δεν ήταν απαραίτητα και ο συνθέτης (μελοποιός) του έργου.
- Η **εκκλησιαστική μουσική είναι φωνητική και μονοφωνική**, δηλαδή εκτελείται από μία μόνο φωνή χωρίς τη συνοδεία μουσικών οργάνων.
- Η **μουσική γραφή** αρχικά είναι **αλφαβητική**. Αργότερα χρησιμοποιούνται διάφορα συστήματα μουσικής γραφής.
- Η **κοσμική μουσική** αποτελεί συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Εδώ χρησιμοποιούνται μουσικά όργανα, κρουστά, πνευστά και έγχορδα σε λαϊκές και επίσημες γιορτές.
- Συχνά υπάρχει αλληλεπίδραση της θρησκευτικής και της λαϊκής μουσικής.
- Στον Ιππόδρομο και σε άλλες περιπτώσεις οι εκδηλώσεις συνοδεύονταν από **αερόφωνο όργανο**. Το όργανο αυτό διαδόθηκε στη Δύση, όταν το 757 ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ε΄ δώρισε ένα στον βασιλιά των Φράγκων Πιπίνου τον Βραχύ.

Ερωτήσεις

Βιβλίο, σελ. 84, ερωτήσεις 1, 2, 3.

ⁱ **Εποπτικό υλικό:** Παρουσίαση (ppt): BYZANTINΗ ΤΕΧΝΗ.